

U 3/2023 rd

Statsrådets skrivelse till riksdagen om kommissionens förslag till lagstiftning om en elmarknadsmodell

I enlighet med 96 § 2 mom. i grundlagen översänds till riksdagen kommissionens förslag av den 14 mars 2023 till Europaparlamentets och rådets förordning om ändring av förordningarna (EU) 2019/943 (nedan elmarknadsförordningen) och (EU) 2019/942 (nedan Acer-förordningen) samt direktiven (EU) 2018/2001 (nedan RES-direktivet) och (EU) 2019/944 (nedan elmarknadsdirektivet) för att förbättra utformningen av unionens elmarknad (COM/2023/148 final) samt ett förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om ändring av förordningarna (EU) nr 1227/2011 (nedan Remit-förordningen) och (EU) 2019/942 för att förbättra unionens skydd mot otillbörlig marknadspåverkan på grossistmarknaden för energi (COM/2023/147 final).

Helsingfors den 27 april 2023

Näringsminister Mika Lintilä

Specialsakkunnig Elina Hautakangas

27.4.2023

KOMMISSIONENS FÖRSLAG TILL LAGSTIFTNING OM EN ELMARKNADSMODELL**1 Bakgrund**

Europeiska kommissionen överlämnade den 14 mars 2023 sitt förslag till lagstiftning om en elmarknadsmodell. Initiativet innehöll ett förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om ändring av förordningarna (EU) 2019/943 (nedan elmarknadsförordningen) och (EU) 2019/942 (nedan Acer-förordningen) samt direktiven (EU) 2018/2001 (nedan RES-direktivet) och (EU) 2019/944 (nedan elmarknadsdirektivet) för att förbättra utformningen av unionens elmarknad (COM/2023/148 final) samt ett förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om ändring av förordningarna (EU) nr 1227/2011 (nedan Remit-förordningen) och (EU) 2019/942 för att förbättra unionens skydd mot otillbörlig marknadspåverkan på grossistmarknaden för energi (COM/2023/147 final).

Strävan är att förslagen ska sättas i kraft före utgången av 2023. Tidsgränsen för det nationella genomförandet av ändringarna i RES-direktivet om förnybar energi och elmarknadsdirektivet är enligt förslaget sex månader från ikraftträdandet av EU:s föreslagna förordning.

2 Förslagets bakgrund och syften

Ukrainakrisen gjorde att energipriserna började stiga betydligt hösten 2021, och inom EU har man försökt dämpa konsekvenserna av krisen med kortsiktiga nödgärder särskilt på el- och gasmarknaden. Krisen visade på bristerna i den nuvarande elmarknadsmodellen, när importen av gas från Ryssland minskade radikalt eller upphörde helt och hållet. Den försvårade tillgången till gas exponerade konsumenterna och den energiintensiva industrin snabbt för stigande elpriser och olika marknadsstörningar.

Kommissionen anser att den europeiska inre marknaden för el under årens lopp har tillfört kunderna enorm välfärdsnytta och under normala förhållanden har marknaden fungerat effektivt. Marknadens funktion bör granskas inte bara på kort sikt utan också på längre sikt för att garantera den gröna omställningen och tillräckliga investeringar i förnybar och utsläppsfri elproduktion.

Ett syfte med kommissionens förslag är att svara på slutkundernas, industrins och investerarnas oro för att bli exponerade för volatila priser på elmarknaden. Förslaget förbättrar konsumentskyddet och gör det möjligt att separera konsumentpriserna från priserna på grossistmarknaden för el. Som konsumentskyddsåtgärder vill man garantera konsumenterna möjlighet att ingå tidsbegränsade avtal, köpa el av en leveransskyldig försäljare samt effektivare dela egenproducerad el som en aktiv kund på elmarknaden. Dessutom tillåter förslaget att medlemsstaterna riktar stödåtgärder till konsumenterna för att kompensera elpriset när kommissionen har förklarat en krissituation.

Ett annat centralt syfte är att säkerställa investeringar i utsläppsfri teknik inom elsektorn samt att dela nyttan med förnybar energi även till slutkunderna. Som konkurrenskraftsåtgärder föreslås förenklat marknadstillträde genom att koppla långa avtal till marknadsmodellen. Långa energiköpsavtal (PPA-avtal) hjälper producenter och elanvändare att skydda sig mot prisrisken och minskar motpartens ekonomiska risk i samband med betalningsstörningar. Investeringar främjas delvis genom att förbättra tillgången till PPA-avtal. PPA-avtal och statligt stödda differensavtal erbjuder kunderna prisstabilitet samt ett jämnt intäktsflöde och minskar sålunda den ekonomiska risken och priset på kapital. Ett flexibelt elsystem förbättrar lönsamheten hos förnybar energi och därför bör medlemsstaterna också bedöma behovet av flexibilitet nationellt.

3 Förslagets huvudsakliga innehåll

Kommissionens förslag till lagstiftning om en elmarknadsmodell innehåller ett förslag till reform av elmarknadsmodellen samt ett förslag om att förbättra unionens skydd mot otillbörlig marknadspåverkan på grossistmarknaden för energi.

3.1 Reform av elmarknadsmodellen

Konsumentskydd

Enligt förslaget ska medlemsstaterna säkerställa att alla kunder har frihet att köpa el från den leverantör som de själva valt samt frihet att samtidigt ingå flera elleveransavtal än ett så att kunden om denne så vill får tillgång till flera mätpunkter än en på användningsplatsens anslutningspunkt.

Enligt förslaget ska medlemsstaterna säkerställa att den nationella rättsliga ramen gör det möjligt för leverantörer att erbjuda tidsbegränsade avtal, avtal med fast elpris och avtal med dynamiska elpriser, och att alla slutkunder kan begära att få ingå ett avtal med fast elpris med en löptid på minst ett år, med minst en leverantör och med varje leverantör som har mer än 200 000 slutkunder. Dessutom ska slutkundernas rätt att få information om avtalets innehåll förbättras och innan ett avtal ingås ska slutkunderna tillhandahållas en sammanfattning av de viktigaste avtalsvillkoren på ett väl synligt sätt och uttryckt på ett kortfattat och enkelt språk.

Medlemsstaterna ska utse leveransskyldiga försäljare åtminstone för hushållskunder. Medlemsstaterna ska också säkerställa att slutkunderna informeras och uppmuntras att byta till ett marknadsbaserat erbjudande. Medlemsstaterna får kräva att sistahandsleverantören levererar el till hushållskunder som inte får marknadsbaserade erbjudanden.

Enligt förslaget ska medlemsstaterna se till att utsatta kunder skyddas mot fränkoppling av el.

Rätt till energidelning

Alla hushåll, små och medelstora företag och offentliga organ ska ha rätt att delta i energidelning som aktiva kunder. Slutkunder som är aktiva kunder ska i fortsättningen kunna dela egenproducerad el till andra aktiva kunder i hela Finland inom balansperioden. Avsikten med förslaget är inte att påverka tillämpningen av skatter, avgifter av skattenatur eller nätserviceavgifter i fråga om elenergi eller elöverföring. Aktiva kunder får använda en tredje part som äger eller förvaltar för installation och drift av en lagringsanläggning eller en anläggning för produktion av förnybar energi, i syfte att underlätta energidelning. Aktiva kunder ska också erbjudas tillgång till standardavtal om aktiva kunders energidelning samt till avtal om leasing, hyra eller investering avseende lagringsanläggningar och anläggningar för produktion av förnybar energi. Aktiva kunder

ska också kunna registrera sina arrangemang för energidelning samt validera beräkningsmetoderna för energidelning. Dessutom ska nättinnehavarna samla in och förmedla mätaruppgifter vidare på lämpligt sätt minst en gång i månaden.

Elleverantörers riskhantering

Enligt förslaget ska den nationella tillsynsmyndigheten säkerställa att elleverantörerna har lämpliga risksäkringsstrategier för att hantera den risk som hänför sig till elpriset. Samtidigt bör emellertid likviditeten och prissignalerna från kortsiktiga marknader upprätthållas. Leverantörernas risksäkringsstrategier kan omfatta användning av energiköpsavtal. Medlemsstaterna får också kräva att en andel av leverantörernas riskexponering för förändringar i grossistpriserna på el täcks med hjälp av energiköpsavtal för el producerad från förnybara energikällor.

Energiköpsavtal, s.k. PPA-avtal

Enligt förslaget ska medlemsstaten främja energiköpsavtal i syfte att uppnå målen enligt klimat- och energiplaner, dock samtidigt som konkurrensutsatta och likvida marknader bevaras. Med energiköpsavtal avses ett avtal enligt vilket en fysisk eller juridisk person förbinder sig att köpa el från en elproducent på marknadsbasis. Medlemsstaten ska dessutom säkerställa att det finns instrument såsom garantisystem till marknadspriser för att minska de finansiella riskerna i samband med betalningsinställelser från förköparen inom ramen för energiköpsavtal, som är tillgängliga för kunder som möter inträdeshinder på marknaden för energiköpsavtal. Det överläts till nationell bedömning att bestämma vilka kundkategoriers tillträde till avtalsmarknaden som borde underlättas. Med andra ord kan medlemsstaterna besluta att inrätta ett marknadsprisgarantisystem.

Garantisystem för energiköpsavtal som stöds av medlemsstaterna ska innehålla bestämmelser som ska förhindra minskad likviditet på elmarknaderna. Garantisystemen ska inte heller ge stöd till inköp av produktion från fossila bränslen. I utvärderingskriterierna ska man kunna beakta ett undertecknat energiköpsavtal för en köpare som möter inträdeshinder på marknaden för energiköpsavtal.

System med direkt prisstöd för nya investeringar i produktion

I fortsättningen ska direkt prisstöd för elproduktion basera sig på dubbelriktade differenskontrakt, genom vilka producenten garanteras ett visst pris för el. Stöd ska kunna beviljas för nya investeringar som baserar sig på sol- och vindenergi, vattenkraft utan magasin, geotermisk energi samt kärnenergi. Som nya investeringar i elproduktion ska betraktas även investeringar för att på nytt ta i bruk befintlig produktionskapacitet samt för att förlänga livslängden för gammal produktionskapacitet.

System med direkt prisstöd i form av dubbelriktade differenskontrakt ska vara utformade så att de intäkter som uppbärs när marknadspriset ligger över lösenpriset fördelas till alla slutförbrukare på grundval av deras andel av förbrukningen. Dessutom ska det säkerställas att fördelningen av intäkterna till elslutkunder är utformad så att den inte undanröjer konsumenternas incitament att minska sin förbrukning eller flytta den till perioder då elpriserna är låga och inte undergräver konkurrensen mellan elleverantörerna.

Stödåtgärder som gäller flexibilitet

Enligt förslaget ska den behöriga tillsynsmyndigheten vartannat år bedöma behovet av nationell flexibilitet i elsystemet för de följande fem åren för att minska utsläppen av koldioxid från elsystemet och garantera effektiv försörjningstrygghet från och med den 1 januari 2025. Den systemansvariga för stam- och distributionssystem ska tillhandahålla behövligt material till stöd för den nationella bedömningen i enlighet med den metod som det europeiska nätverket av systemansvariga för överföringssystemen för el (nedan Entso för el) fastställer med stöd av förordningen. Syftet är att bedöma behovet av efterfrågefleksibilitet och lagringsanläggningar på stam- och distributionssystemnivå. Utifrån tillsynsmyndighetens rapport fastställer medlemsstaten nationella mål för efterfrågefleksibilitet och lagring. Både de medlemsstater som tillämpar en kapacitetsmekanism och de som inte gör det ska kunna tillämpa eller införa stödsystem för flexibilitet som består av betalningar för den tillgängliga kapaciteten för icke-fossil flexibilitet, till exempel efterfrågefleksibilitet och lagring.

Förslaget till förordning innehåller principer för utformning av en sådan stödmekanism, till vilka hör bland annat kostnadseffektivitet, begränsning till nya investeringar, reaktion på marknads signaler och eventuella böter för passivitet. Stödmekanismen ska också vara öppen för gränsöverskridande deltagande.

Derivatmarknadsåtgärder

I förslaget till förordning föreslås att nya regionala virtuella knutpunkter (virtual trading hub) inrättas för att förbättra derivatmarknadens likviditet. Bakom förslaget ligger en nordisk modell som baserar sig på ett systempris, där det har fastställts ett kalkylerat grossistmarknadspris för el, mot vilket man kan bedriva handel med derivat. Genom förslaget omdefinieras dock den regionala prisbildningen. Entso för el ska lämna in sitt förslag till geografiska områden för de regionala knutpunkterna samt metoder för beräkning av referenspriset i syfte att maximera pris-korrelationen mellan referenspriserna och priserna i de elområden som bildar en virtuell knutpunkt till Europeiska unionens byrå för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter (nedan Acer). Förslaget ska också innehålla en produktdefinition av finansiella långsiktiga överföringsrättigheter.

På en centraliserad handelsplats ska det i fortsättningen erbjudas handel med långsiktiga överföringsrättigheter mellan varje elområde och virtuell knutpunkt samt med finansiella överföringsrättigheter med vilkas hjälp innehavarna av dessa finansiella överföringsrättigheter kan avlägsna exponeringen för positiva och negativa prisspreadar. Kravet gäller även de nordiska länderna.

Skyldigheter för systemansvariga

Enligt förslaget ska stamsystemansvariga kunna upphandla topplastutjämningsprodukter som minskar efterfrågan på el under topplasttimmar. Den stamsystemansvariga ska bereda sitt förslag om topplastutjämningsprodukt för tillsynsmyndigheten vad gäller storlek och konkurrensutsättningsvillkor. I förordning fastställs de närmare krav på produkten som förslaget ska uppfylla. Dimensioneringen ska ta hänsyn till den nationella tillförlitlighetsnormen, prognosen för efterfrågan, prognosen för el producerad från förnybara energikällor och prognosen för andra flexibilitetskällor i systemet. Dimensioneringen av topplastutjämningsprodukten ska begränsas för att säkerställa att de förväntade fördelarna med produkten inte överstiger de förväntade kostnaderna. Enligt förslaget ska en topplastutjämningsprodukt begränsas till efterfrågefleksibilitet, dvs. den minskning av förbrukningen som mäts mot ett referensvärde. Tillsynsmyndigheten godkänner upphandlingsvillkoren och referensmetoden.

I förslaget till förordning föreslås det att en medlemsstat kan tillåta att ett särskilt mätinstrument används för att verifiera efterfrågeflexibilitet och flexibilitetstjänster. Medlemsstaten ska dessutom fastställa krav för en valideringsprocess för mätinstrumentet för att säkerställa kvaliteten på respektive data.

Enligt förslaget ska tariffmetoderna avspegla de fasta kostnaderna för systemansvariga för överförings- och distributionssystem, och ska erbjuda tillräckliga incitament på både kort och lång sikt för att öka effektiviteten, främja marknadsintegreringen och försörjningstryggheten, ge stöd till flexibilitetstjänster och effektiva investeringar samt att underlätta innovation i kundernas intresse inom exempelvis digitalisering, flexibilitetstjänster och sammanlänkningar. Metoderna ska dessutom ge incitament att säkerställa den mest kostnadseffektiva driften och utvecklingen av näten, inbegripet genom upphandling av tjänster.

Genom förslaget bestäms om kompensation till operatörer av havsbaserade produktionsanläggningar i ett havsbaserat elområde, ifall systemansvariga för överföringssystem inte har gjort tillräcklig kapacitet tillgänglig för att elproduktion från av den havsbaserade anläggningen ska kunna exporteras till marknaden.

För att underlätta anslutning ska enligt förslaget den systemansvarige för distributionssystemet förse systemanvändarna med den information de behöver för effektiv tillgång till och användning av systemet.

Genom förslaget utökas också de systemansvarigas skyldighet att ge information om tillgången till kapacitet och flaskhalsar i nya förbindelser samt om lagringsanläggningars roll i överföringshanteringen. Informationen ska vara tillräckligt detaljerad för projektutvecklarnas och potentiella nya systemanvändares kunskapsbehov.

Tillgång till ekonomiskt överkomlig energi under en elpriskris

Enligt förslaget ska kommissionen genom beslut få förklara en regional eller unionsomfattande elpriskris om det råder mycket höga priser på grossistmarknaderna för el och situationen förväntas fortsätta i minst sex månader, detaljistpriserna stiger med minst 70 procent och ekonomin i stort påverkas negativt av de stigande elpriserna. Elpriskrisen kan vara regional eller unionsomfattande och vara upp till ett år. Under krisen får medlemsstaterna stödja små och medelstora företag samt konsumenter genom att rikta sådana offentliga åtgärder som de anser nödvändiga till prissättningen av elleveranser för att tillfälligt fastställa ett pris för elleveranser som understiger kostnaden, förutsatt att kriterierna i förslagen är uppfyllda.

3.2 Bättre skydd mot otillbörlig marknadspåverkan på grossistmarknaden för energi

Allmänt

Genom förslaget utvidgas tillämpningsområdet för Remit-förordningen. Syftet är att förbättra marknadstransparensen och säkerställa att förordningen genomförs effektivt och att tillsynsmyndigheterna har behörighet att utreda särskilt gränsöverskridande fall inom unionen. På så vis kan konsumenter och marknadsparter lita på att marknadspriserna avspeglar en rättvis och konkurrenskraftig balans mellan efterfrågan och utbud och marknadsmissbruk genererar ingen nytta.

Definitioner

Enligt förslaget ska definitionen av otillbörlig marknadspåverkan anpassas så att den täcker ingåendet av transaktioner, eller utfärdandet av handelsorder, men även alla andra beteenden som rör grossistenergiprodukter. Definitionen av insiderinformation bör också anpassat för att återspegla definitionen av insiderinformation i MAR-förordningen (596/2014). När insiderinformation rör ett förlopp som sker i etapper kan både varje etapp i förloppet och förloppet som helhet utgöra insiderinformation.

Acers marknadsövervakning

Den marknadsövervakning som utförs av Europeiska unionens byrå för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter Acer och de data som samlas in bör utökas så att även marknadskoppling, nya balansmarknader, balansmarknadsavtal och balansmarknadsprodukter som potentiellt kan levereras i unionen omfattas. I syfte att öka transparensen på grossistenergimarknaderna bör Acer kunna offentliggöra information om organiserade marknadsplatser, plattformar för insiderinformation (IIP) och registrerade rapporteringsmekanismer (RRM) i enlighet med tillämplig dataskyddslagstiftning. Organiserade marknadsplatser ska vara vederbörligen auktoriserade och det ska förutsättas att de förser Acer med orderbokens alla dataset.

Tillämpningsområde

Det föreslås att Remit-förordningens tillämpningsområde utvidgas till plattformar för insiderinformation, som erbjuder användar- och datarapporteringstjänster. I fortsättningen ska plattformar för insiderinformation registreras hos Acer för att säkerställa att plattformen verkar i enlighet med kraven i förordningen. Det ställs nya krav på dess verksamhet, bland annat i fråga om säkerhetskraven på administrativa förfaranden, och det ska ställa kvalitetskrav på de data som publiceras. Acer föreslås få motsvarande godkännande- och tillsynsbefogenheter även i fråga om registrerade rapporteringsmekanismer (RRM-aktörer). Auktorisationen ska också kunna återkallas i enlighet med förordningen.

Algoritmisk handel

Genom förordningen ställs nya krav på marknadsaktörer som bedriver algoritmisk handel. De ska ha effektiva processer och riskkontrollersystem så att de undviker felaktiga anbud och andra marknadsstörningar.

Prisuppgifter om LNG

Genom förordningen ges Acer befogenheter att samla in alla marknadsdata för LNG som behövs för att göra den dagliga prisbedömningen av LNG. Alla marknadsparter som är verksamma inom LNG-leveranser till unionen ska åläggas att rapportera sina LNG-marknadsdata till Acer i så nära realtid som det är möjligt. Prisbedömningen bör omfatta det mest fullständiga datasetet med transaktionspriser och, från och med den 31 mars 2023, även köp- och säljbud för LNG-leveranser till unionen. Acer ska dagligen offentliggöra prisbedömningen och den spread i förhållande till andra referenspriser på marknaden som anges i form av ett prisriktvärde för LNG.

Acers utredningsbefogenheter i gränsöverskridande fall

För att förhindra otillbörlig marknadspåverkan föreslås Acer få befogenhet att genomföra utredningar av överträdelser i samarbete med nationella tillsynsmyndigheter. Befogenheten ska gälla situationer där misstanken om missbruk gäller minst tre medlemsstater eller två medlemsstater och ett tredjeland samt situationer där de nationella tillsynsmyndigheterna inte omedelbart

har vidtagit nödvändiga åtgärder efter att ha mottagit en begäran från Acer. Acer ska ges befogenheter att genomföra utredningar genom att göra kontroller på plats och genom att utfärda begäranden om upplysningar för de personer som är under utredning, i synnerhet vid gränsöverskridande utredning. Acer och de nationella tillsynsmyndigheterna ska ha ett tätt och aktivt samarbete för att övervaka skyldigheterna enligt förordningen. Enligt förslaget ska Acer också i fortsättningen kunna förutsätta att de nationella tillsynsmyndigheterna verkställer sanktioner i fall där Acer har kommit fram till att Remit-förordningen har överträtts.

Acers utredningsbefogenheter i gränsöverskridande fall

I förslaget framförs att de nationella tillsynsmyndigheterna bör ha befogenhet att påföra vissa minimisanktioner för överträdelser som innebär marknadsmissbruk. De ska innefatta ekonomiska samt andra administrativa sanktioner. I detta sammanhang fastställs dessutom på unionsnivå maximibeloppen av ekonomiska sanktioner för juridiska och fysiska personer. När sanktioner påförs ska hänsyn tas till den nationella lagstiftningen.

4 Förslagets rättsliga grund och förhållande till proportionalitets- och subsidiaritetsprincipen

Kommissionens förslag till förordningar grundar sig på artikel 194.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), som också utgör rättslig grund för de förordningar och direktiv som ändras genom de föreslagna förordningarna. Förslaget behandlas i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet och rådet beslutar om antagande med kvalificerad majoritet. På energiområdet har unionen delad befogenhet i enlighet med artikel 4.2 i i EUF-fördraget.

Statsrådet anser att den rättsliga grunden för kommissionens förslag är lämplig. Förslagen går ut på att säkerställa en effektivt fungerande elmarknad och strävan är att främja investeringar i förnybar och annan utsläppsfri elproduktion samt säkerställa försörjningstryggheten i fråga om el.

Subsidiaritetsprincipen

Enligt subsidiaritetsprincipen i artikel 5.3 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) ska unionen vidta en åtgärd endast om och i den mån som målen för den planerade åtgärden inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna, och därför, på grund av den planerade åtgärdens omfattning eller verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå. Kommissionen anser att i de föreslagna ändringarna fastställs en balans mellan medlemsstaternas skyldigheter och den flexibilitet som medges medlemsstaterna i fråga om hur de huvudsakliga målen ska uppnås, nämligen att säkerställa att de lägre kostnaderna för förnybar el återspeglas i konsumenternas räkningar och att främja utbyggnaden av förnybar energi.

Integrationen av elmarknaderna kräver enligt kommissionen närmare samordning mellan marknadsaktörer för att bevara elsystemets funktion och gränsöverskridande handel och genomföra investeringar i grön omställning. Målet med de föreslagna åtgärderna kan nås endast på EU-nivå, eftersom åtgärderna kräver ändringar av den EU-omfattande lagstiftningsramen. Enligt kommissionen tillför EU-åtgärder för att ta itu med bristerna i elmarknadens nuvarande utformning ett mervärde eftersom de är effektivare och mer ändamålsenliga än enskilda medlemsstaters åtgärder, vilket gör att en splittrad strategi undviks.

Statsrådet anser att förslagen är förenliga med subsidiaritetsprincipen.

Proportionalitetsprincipen

Kommissionen anser att de föreslagna ändringarna av elförordningen, eldirektivet, RES-direktivet, Remit-förordningen och Acer-förordningen är proportionella. Användningen av långfristiga avtal, såsom energiköpsavtal och dubbelriktade differenskontrakt, kan leda till ökade administrativa kostnader och bördor för företag och nationella förvaltningar. De förutsedda ekonomiska konsekvenserna är dock nödvändiga och proportionella för att uppnå målet att stimulera användningen av sådana långfristiga avtal och säkerställa att såväl energiräkningarna för europeiska hushåll och företag som intäkterna från icke-fossilbränsleteknik med låga rörliga kostnader blir mer oberoende av prisfluktuationer på kortsiktiga marknader och därmed mer stabila över längre tidsperioder.

Även de åtgärder som planeras för att förbättra likviditeten på och integreringen av marknaderna kan också få vissa effekter på kort sikt för företagen, eftersom de skulle behöva anpassas till nya arrangemang för energihandeln. Åtgärderna anses dock nödvändiga för att säkerställa att förnybar och koldioxidsnål energi integreras på ett bättre sätt i elsystemet, för att minska beroendet av fossila bränslen och därigenom öka flexibiliteten och slutligen uppnå koldioxidneutralitet i unionen till lägre kostnader för konsumenterna.

Enligt kommissionen står åtgärderna även i proportion till dessa mål, eftersom inverkan på företagen förefaller minimal i jämförelse med den nuvarande ramen. Det står också i proportion till det eftersträlvade målet att inte överväga åtgärder för att ändra befintliga bestämmelser i elförordningen och eldirektivet om eventuella identifierade problem med befintliga bestämmelser kan lösas genom tillämpningen eller genomförandet av dem.

Enligt förslaget kan de åtgärder som planeras för att förbättra Remit-ramen öka marknadsaktörernas rapporteringsskyldigheter på grund av ett bredare tillämpningsområde för Remit. Dessa åtgärder är nödvändiga för att uppnå målet att öka transparensen och övervakningskapaciteten och för att säkerställa effektivare utredningar och verkställighet av gränsöverskridande ärenden i EU.

Statsrådet anser att kommissionens förslag är förenliga med proportionalitetsprincipen.

5 Förslagets konsekvenser

Kommissionen har inte gjort någon konsekvensbedömning av de föreslagna åtgärderna på EU-nivå. På grund av ärendets brådskans karaktär grundar sig konsekvensbedömningen på arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar (SWD (2023) 58 final). I dokumentet motiveras kommissionens förslag och läggs fram tillgängliga belägg som är relevanta för de föreslagna åtgärderna. Paketet med föreslagna reformer förväntas förbättra den europeiska elmarknadens struktur och funktion avsevärt och det bidrar till att göra det möjligt att uppnå målen i den gröna given.

Enligt kommissionens bedömning kommer reformen att bidra till att skydda och stärka konsumenter genom att skapa en buffert mellan dem och kortsiktiga marknader. Målet är att utjämna volatila prisers inflytande på konsumenters och företags energiräkningar. Dessutom bedömer kommissionen att möjlighet till mer långfristiga avtal i form av energiköpsavtal, differenskontrakt och terminsmarknader kommer att säkerställa att den del av elräkningen som är exponerad för kortsiktiga marknader kan minskas avsevärt. Elförsäljarnas risksäkringsskyldighet minskar också konsumenternas risk.

5.1 Nationella konsekvenser

De föreslagna förordningarna är delvis direkt förpliktande rätt och delvis krävs att direktiven genomförs nationellt. Åtgärder som förbättrar konsumentskyddet ingår i direktiven och övriga åtgärder i huvudsak i förordningarna. Å andra sidan förutsätter även de förslag som ändrar förordningarna delvis nationella lagstiftningsåtgärder bland annat på grund av nya myndighetsuppgifter.

Ekonomiska konsekvenser

Energiköpsavtal erbjuder kunden långsiktig prisstabilitet och producenten tillräcklig säkerhet att fatta investeringsbeslut. Marknaderna för energiköpsavtal är relativt outvecklade i en stor del av EU, och avtalstyperna är inte standardiserade. I Finland görs en stor del av investeringarna i förnybar el redan nu med långa energiköpsavtal. Det är delvis oklart hur kommissionens förslag förpliktar medlemsstaterna att införa arrangemang med statsgaranti för energiköpsavtal. Den nuvarande formuleringen kan ha konsekvenser för statsfinanserna. Statsgarantier för energiköpsavtal kan dock sänka kapitalkostnaderna för producenter av förnybar el och på så vis sänka investeringströskeln när en producent av förnybar el kan få statsgaranti för att minska motpartsrisken. Samtidigt måste man emellertid beakta förpliktelsen att bevara konkurrenskraftiga och likvida elmarknader. Enligt kommissionen sker detta bäst genom energiköpsavtal där skillnaden mellan marknadspris och avtalspris klareras med pengar.

Dubbelriktade differensavtal syftar också till prisstabilitet på marknaden. Till denna del leder förslaget dock till att ny och utsläppsfri elproduktionskapacitet enligt förslaget kan i fortsättningen stödjas endast genom dubbelriktade differensavtal. Detta gör det statliga stödet stelbent och krymper möjligheten att stödja produktionen med de mekanismer som lämpar sig bäst för ändamålet. Dessutom har det inte angetts några utformningsprinciper för stödmekanismerna, varför de nationella skillnaderna kan vara stora och skillnaderna mellan medlemsstaterna kan påverka elproduktionskapacitetens konkurrenskraft.

Statligt stöd för flexibilitetsmekanismer gör det möjligt att utöka den förnybara och utsläppsfria elproduktionen inom energisystemet. Dessutom underlättar de nya kraven beviljandet av statligt flexibilitetsstöd jämfört med det befintliga regelverket för kapacitetsmekanismer. Förslaget möjliggöra flexiblare flexibilitetsstöd än nu. Å andra sidan möjliggör det inte användning av produktionskapaciteten som flexibilitet och det grundar sig enbart på utsläppsfri flexibilitet utan särskilda utsläppsgränsskrav.

Förslagen som gäller konsumentskydd underlättar konsumenternas ställning, men ökar kostnaderna för marknadsaktörerna, eftersom till exempel risksäkringsstrategierna ska uppdateras i enlighet med myndigheternas krav. Detta innebär sannolikt högre risksäkringsgrader, vilket också syns i form av större räkningar för slutkunderna. Även kravet på särskild mätning kan innebära att verifieringen av flexibilitet blir stelare och sålunda att marknaden blir ineffektivare. Energisamarbetet underlättar för sin del aktiva kunders möjlighet att utnyttja egenproducerad el i större utsträckning än tidigare. Förslaget förutsätter dock omfattande utveckling av IT-system och marknadsprocesser för att kunna genomföras.

När det gäller derivatmarknaden är det särskilt svårt att bedöma förslagets konsekvenser. Ökad prisstabilitet på lång sikt genom att långa energiköpsavtal främjas och statligt stöd genom dubbelriktade differensavtal flyttar på lång sikt tyngdpunkten i risksäkringen från terminsmarknaden. Förslaget om regionala virtuella knypunkter ger ytterligare en ny prissäkringsprodukt på marknaden, när det skapas en ny överföringsrättighetsprodukt mellan den regionala referensprismekanismen och prisområdet. Risker är att likviditeten fördelas mellan olika produkter och att risksäkringen försvåras.

Konsekvenser för myndigheterna och lagstiftningen

De föreslagna förordningarna innehåller ytterligare befogenheter för Acer och nya uppgifter för tillsynsmyndigheten. Uppgifterna förutsätter nationell lagstiftning. Acers ytterligare befogenheter kan dock inskränka de nationella tillsynsmyndighetens befogenheter, eftersom förslaget förutsätter att tillsynsmyndigheten verkställer sanktioner på grundval av Acers beslut. I övrigt underlättar effektiviseringen av tillsynsprocesserna också myndigheternas samarbete och samordningen samt effektiviserar processerna.

Förslaget innehåller också flera nya uppgifter för tillsynsmyndigheten bland annat när det gäller att bedöma behovet av flexibilitet, bedöma risksäkringsgraden och lansera topplastutjämningsprodukter.

Det direktivförslag som gäller energidelning förutsätter detaljerad lagstiftning som stödjer omfattande utveckling av IT-system och marknadsprocesser för att kunna genomföras.

Enligt kommissionen förutsätter förslagen anslag på sammanlagt 8,732 miljoner euro under den pågående budgetramperioden (2021-2027), och enligt kommissionen kan de finansieras helt och hållet genom att omfördela utgifterna inom den berörda rubriken i den fleråriga budgetramen.

Det behov av statlig finansiering som förslaget eventuellt kräver uppfylls i princip inom ramen för statsfinanserna genom att vid behov omfördela anslagen. Beslut om eventuella behov av tilläggsanslag fattas i samband med beredningen av planen för de offentliga finanserna och statsbudgeten.

6 Förslagets förhållande till grundlagen och till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna

Ur grundlagens synvinkel har förslaget konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna (10 §), egendomsskyddet (15 § i grundlagen) och näringsfriheten (18 § i grundlagen).

Kommissionen har ansett att förslaget kan ha konsekvenser särskilt för näringsfriheten (artikel 16) och rätten till egendom (artikel 17) enligt Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. De föreslagna åtgärderna begränsar utövandet av dessa rättigheter, men kommissionen anser att dessa konsekvenser är nödvändiga och proportionella för att uppnå målen i förslaget och utgör därför legitima begränsningar av sådana rättigheter som är tillåtna enligt stadgan. Genom förslaget stärks också skyddet av de grundläggande rättigheterna, såsom respekt för privatlivet och familjelivet, skydd av personuppgifter, icke-diskriminering och rätt till ett effektivt rättsmedel, särskilt genom ett antal bestämmelser om konsumenters inflytande, rättigheter och skydd.

I förordningsförslaget riktas nya krav mot marknadsaktörerna vad gäller energiköpsavtalets innehåll, tillsynen över elförsäljarnas risksäkringsgrader och användningen av överföringsrättsprodukter som tillhandahålls på derivatmarknaden. Kraven på elförsäljarnas risksäkringsstrategi kan i vissa fall jämföras med tillståndspliktig verksamhet. Principen om näringsfrihet enligt grundlagen betraktas som huvudregel vid idkande av näring, men tillståndsplikt för näringsverksamhet är möjligt i undantagsfall. Bestämmelser om tillståndsplikt ska alltid ingå i en lag, som ska uppfylla de krav på noggrann avgränsning och exakthet som gäller inskränkningar av grundläggande rättigheter. Inskränkningarnas väsentliga innehåll, såsom deras omfattning och förutsättningarna för dem ska framgå av lagen (till exempel GrUU 34/2012 rd, GrUU 19/2009 rd och GrUU 31/2006 rd). Förslagen innehåller inga direkta användningsbegränsningar

som hänför sig till marknadsaktörerna. Tvärtom är strävan med bestämmelserna om energideling att möjliggöra nya förfaranden med avseende på egendomsskydd och näringsfrihet. Förslagen avviker därför inte från det regelverk som riktats mot dessa verksamhetsutövare redan i den gällande unionslagstiftningen. De föreslagna förordningarna bedöms inte som problematiska med avseende på egendomsskyddet eller näringsfriheten.

7 Ålands behörighet

Med stöd av 18 § i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) hör ärendet till landskapets lagstiftningsbehörighet. Landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om natur- och miljövård (10 punkten) och näringsverksamhet (22 punkten). Utanför Åland planeras stora vindkraftsparker, så de föreslagna bestämmelserna inverkar också på Åland särskilt med avseende på regelverket om statligt stöd samt målen att främja långa avtal. När det gäller konsumentskyddet motsvarar Ålands nuvarande lagstiftning i stor utsträckning Fastlandsfinlands regelverk, så konsekvenserna kan förväntas gå i samma riktning.

8 Behandling av förslaget i Europeiska unionens institutioner

Kommissionen offentliggjorde förslaget till lagstiftning om en elmarknadsmodell den 14 mars 2023. Kommissionen presenterade förslaget för energiarbetsgruppen den 16 mars 2023. Den tekniska behandlingen av förslaget på mötena för rådets energiarbetsgrupp inleddes den 17 mars 2023. Energirådet förde en policydebatt om kommissionens förslag den 28 mars 2023.

Rådets ordförandeland Sverige har meddelat att man är redo att behandla förslaget enligt en snabb tidtabell i syfte att uppnå rådets allmänna riktlinje under sin period.

Ansvarigt utskott för lagstiftningsförslagen i Europaparlamentet är utskottet för industrifrågor, forskning och energi (ITRE). Europaparlamentet har ännu inte börjat behandla förslagen eller utsett någon föredragande.

9 Nationell behandling av förslaget

Statsrådets U-skrivelse har beretts vid arbets- och näringsministeriet.

Finlands ståndpunkter i fråga om förhandspåverkan utformades i december 2022 utifrån den kristida diskussionen och de fokuserar starkt på prisbildningen på dygnsmarknaden samt konsekvenserna för slutkunderna: E-skrivelse: *Finlands riktlinjer för förhandspåverkan i fråga om EU:s kommande initiativ om en elmarknadsmodell* (E 159/2022 rd).

Utkastet till U-skrivelse har behandlats i ett skriftligt förfarande i sektionen för energi och Euratom (EU21) som lyder under kommittén för EU-ärenden den 6–11 april 2023 samt i ett skriftligt förfarande i EU-ministerutskottet den 12–14 april 2023.

10 Statsrådets ståndpunkt

Statsrådet har tidigare utformat ståndpunkter till helheten i E-skrivelse 159/2022 rd och konstaterat följande:

Statsrådet anser att utvecklandet av elmarknadsmodellen spelar en central roll för att bidra till den gröna omställningen och garantera krisresiliens. Den förändring av produktionsstrukturen som ägt rum på marknaden förutsätter att elmarknadsmodellen bedöms på medellång och lång sikt, särskilt när mängden förnybar energi ökar i systemet.

Statsrådet kompletterar sina tidigare ståndpunkter för att delta i behandlingen av förordningsförslaget i rådet som följer:

Statsrådet välkomnar kommissionens förslag till åtgärder för att förbättra elmarknadsmodellen och understöder målen för de förslag som ingår i reformen av elmarknadsmodellen och som i huvudsak stärker den nuvarande marknadsmodellen.

Elslutkunder

Statsrådet förhåller sig positivt till de åtgärder som förbättrar konsumentskyddet, såsom rätten att kunna ingå tidsbegränsade avtal med fast elpris med en löptid på minst ett år samt fastställandet av en leveransskyldig. Dessa åtgärder har redan genomförts i stor utsträckning i Finland.

Bestämmelser om leverantörers riskhantering har redan föreslagits i direktivet om kritiska entiteters motståndskraft (COM/2020/829 final), som innehåller krav på säkerställande av driftskontinuitet. Till övriga delar bör beslutet om införande av krav på leverantörers riskhantering överlåtas till medlemsstatens bedömning.

Statsrådet förhåller sig positivt till målet att konsumenterna kan delta aktivt på elmarknaden till exempel genom att dela el och erbjuda marknaden sin flexibilitet. Flexibilitet bör verifieras så kostnadseffektivt som möjligt genom att utnyttja data från de nuvarande smarta mätinstrumenten, och det bör inte bli obligatoriskt att använda särskilda mätinstrument för att verifiera flexibilitet.

Derivatmarknad

Statsrådet anser det viktigt att förbättra derivatmarknadens funktion, eftersom konsumenter och elleverantörer behöver den för att skydda sig mot prisvolatilitet på lång sikt och minska sitt beroende av kraftigt intermittenta kortsiktiga marknadsplatser.

Statsrådet förhåller sig reservat till inrättandet av nya regionala virtuella knutpunkter för att komma till rätta med likviditeten särskilt på grund av de bristfälliga konsekvensbedömningarna. Statsrådet anser att det i första hand skulle vara viktigt att stärka de nuvarande europeiska risk-säkringsinstrumentens likviditet.

Energiköpsavtal

Statsrådet förhåller sig i huvudsak positivt även till målet att främja långa marknadsbaserade energiköpsavtal särskilt i länder där marknaden för långa avtal är outvecklad. Statsrådet påpekar att sådana avtal emellertid bör planeras på ett sätt som inte inverkar negativt på prisbildningen på den korta marknaden. Statsrådet finner det också viktigt att de förpliktelser som ålagts staten att stödja energiköpsavtal för vissa kundkategorier är tillräckligt flexibla.

Stödmekanismer för ny produktion, dvs. dubbelriktade differensavtal

Statsrådet förhåller sig reserverat till kommissionens förslag att begränsa de stödmekanismer som eventuellt ska tillämpas på ny utsläppsfri elproduktionskapacitet till endast dubbelriktade differensavtal. Statsrådet betonar möjlighet för medlemsstaterna att utnyttja den mest ändamålsenliga och effektiva stödmekanismen vid omfördelningen av inkomster som överstiger differensavtalens eventuella garantipris för att samtidigt undvika en orimlig administrativ börda.

Stödåtgärder för flexibilitet

Statsrådet förhåller sig positivt till främjandet av flexibla lösningar som kan användas för att stödja påskyndat ibruktagande av förnybar energiproduktion. Statsrådet finner det viktigt att medlemsstaterna kan bedöma behoven av investeringar i flexibilitet samt stödformerna för att uppfylla investeringsbehoven utifrån nationella utgångspunkter. Statsrådet finner det viktigt att alla tekniker med förmåga till flexibilitet, med hänsyn till deras utsläpp, kan utnyttjas för att täcka flexibilitetsbehovet.

Nätverksamhet

Statsrådet förhåller sig positivt till att nättarifferna skulle uppmuntra systemansvariga för överförings- och distributionssystem bättre än nu att använda flexibilitetstjänster. Statsrådet anser att det är viktigt att säkerställa att tarifferna planeras så att de systemansvarigas drifts- och kapitalutgifter eller en effektiv kombination av bägge beaktas i dem.

Statsrådet förhåller sig i princip positivt till förslaget att använda toppplastutjämningsprodukter för att minska efterfrågetopparna på el. Topplastutjämningsprodukterna borde genomföras så att de inte inverkar skadligt på andra marknadens funktion. Statsrådet anser att på grund av toppplastutjämningsproduktens avvikande karaktär borde även produktion bortom mätpunkten få användas i den. Dessutom borde beslutet om att ta i bruk toppplastutjämningsprodukter överlåtas till medlemsstatens bedömning.

Överkomliga energipriser under elpriskriser

Statsrådet förhåller sig i princip positivt till möjligheten att stödja små och medelstora företag samt konsumenter under elpriskriser. Stödmekanismen borde dock motsvara det som överenskommits i regelverket för naturgasmarknaden, då rådet beslutar om en priskris på förslag av kommissionen. I övrigt anser statsrådet att de färdiga kriterierna och metoderna för stödåtgärder påskyndar beviljandet av stöd i kristider.

Remit-förordningen

Statsrådet förhåller sig positivt till de ändringar i Remit-förordningen som stärker förtroendet för energimarknadens funktion och rättar till de brister som upptäckts i den nuvarande ramen. Statsrådet anser det viktigt att transparensen i tillsynen, och särskilt den gränsöverskridande tillsynen, utvecklas. Statsrådet finner det också viktigt att säkerställa att tillsynsmyndigheten tilldelas tillräckliga resurser för att säkerställa en högklassig tillsyn. Riktlinjer för den nationella resurstilldelningen dras på normalt sätt upp i de förfaranden som gäller budgeten och planen för de offentliga finanserna.

Statsrådet preciserar vid behov sina ståndpunkter när förhandlingarna framskrider och överlämnar behövliga tilläggsutredningar till riksdagen.